

Birds fly around

Interaktion: NOGLE IDEER

Af Howard S. Becker

Fotos: Dianne Hagaman

Fra hendes cd-rom: *Howie Feeds Me*

Herbert Blumer¹⁾, professor i sociologi ved the University of Chicago, som underviste generationer af forskere der arbejdede i "Chicago-traditionen", var vistnok den første der talte om "symbolsk interaktionisme" som et synspunkt, som "teori". Han beskrev "interaktionisme" som et alternativ til tre andre tilgange til studiet af den menneskelige adfærd som han identificerede som 1) instinkt-teori, 2) stimulus-response (S-R) teori og 3) kulturteori. Den forståelsesramme dominerede hans forelæsninger, men blev kun publiceret i en bog der ikke er til at opdrive i dag (Blumer 1937).

Tre teorier om menneskelig automatik

Vi der var studenter sidst i 40'erne og begyndelsen af 50'erne syntes at hans tilgang var mærkværdig. Vi kunne ikke forestille os at nogen var naiv nok til faktisk at tro på nogen af disse (for os at se) forældede ideer. Ingen troede vel længere på at det er instinkter der gør mennesker aggressive, samarbejdsorienterede eller altruistiske. Det stod ikke klart for os at psykoanalytisk tænkning var en meget sofistikeret udgave af den slags teorier, og vi var ude af stand til at forestille os at sociobiologi og gen-baseret behaviorisme ville dukke op i vores levetid. Vi indså heller ikke at konventionel indsamling af data via spørgeskemaer og tilsvarende instrumenter i virkeligheden tog en slags S-R billede af menneskelig handling for givet. Og vi mente at kulturens eksistens var så åbenlys at der ikke var grund til at betvivle den som en forklaring på hvorfor folk handlede som de gjorde.

Det der var galt med disse ideer var at de gik ud fra at adfærd på den ene eller den anden måde var en automatisk respons på noget i mennesket eller dets omgivelser. De byggede, i modsætning til en tilgang der fokuserer på ideen om interaktion, kort fortalt på følgende:

Mennesker er passive. De sidder og venter på at noget skal sætte dem igang med at handle. Hvis der ikke sker noget som tilskynder dem til at handle, så handler de ikke. Derfor fremkommer en forståelse af menneskelig adfærd ved at identificere forbindelserne mellem påvirkningerne, hvadenten de er indre eller ydre, og responsen. Al aktivitet er en respons på et pres et eller andet sted fra.

1. Instinkt-teori gik ud fra at mennesker bliver presset til at handle af bydende nødvendigheder som er indbygget i den menneskelige natur ("hardwired," som vi siger nu om dage).
2. S-R teori gik ud fra at mennesker presses til at handle af eksterne stimuli, og de har så lært den respons der giver belønning.

3. Kulturteorier gik ud fra at menneskers handlinger simpelthen består i at gøre hvad kulturen hævder er det rigtige at gøre, når det er rigtigt at gøre det.

Reaktioner er *hardwired* i den menneskelige natur, bestemt af tidligere erfaring, eller simpelthen taget, fiks og færdig, fra "kulturen", og står således ikke til at ændre, når de først er aktiveret.

Adfærd forstås som et spørgsmål om enkeltpersoner, ikke om mennesker i kontakt med hinanden. Disse tre tilgange forestiller sig en verden af isoleerede individer, hvilket ses af brugen af begreber som "social stimulus" når der refereres til andre mennesker end den der analyseres.

Interaktionisme

Interaktion er per definition ikke en isoleret aktivitet, og en vision om menneskelig adfærd der bygger på denne idé fokuserer derfor ikke på individers isoleerede handlinger, men på udviklingen af kollektiv handling, på hvordan mennesker handler sammen for at skabe en aktivitet som er noget de alle har bidraget til.

David Mamet²⁾ siger et eller andet sted, med et perfekt udtryk for den idé, at i et skuespil er hver af figurerne i en scene tilstede af en bestemt grund. For at få noget de ønsker, for at opnå noget de ønsker at opnå. Hvis der ikke var nogen grund til at de var der, ville de ikke være der. Scenen består i at de stræber efter det de vil opnå, men samtidig må forholde sig til de andre tilstedeværende der gør ligesådan.

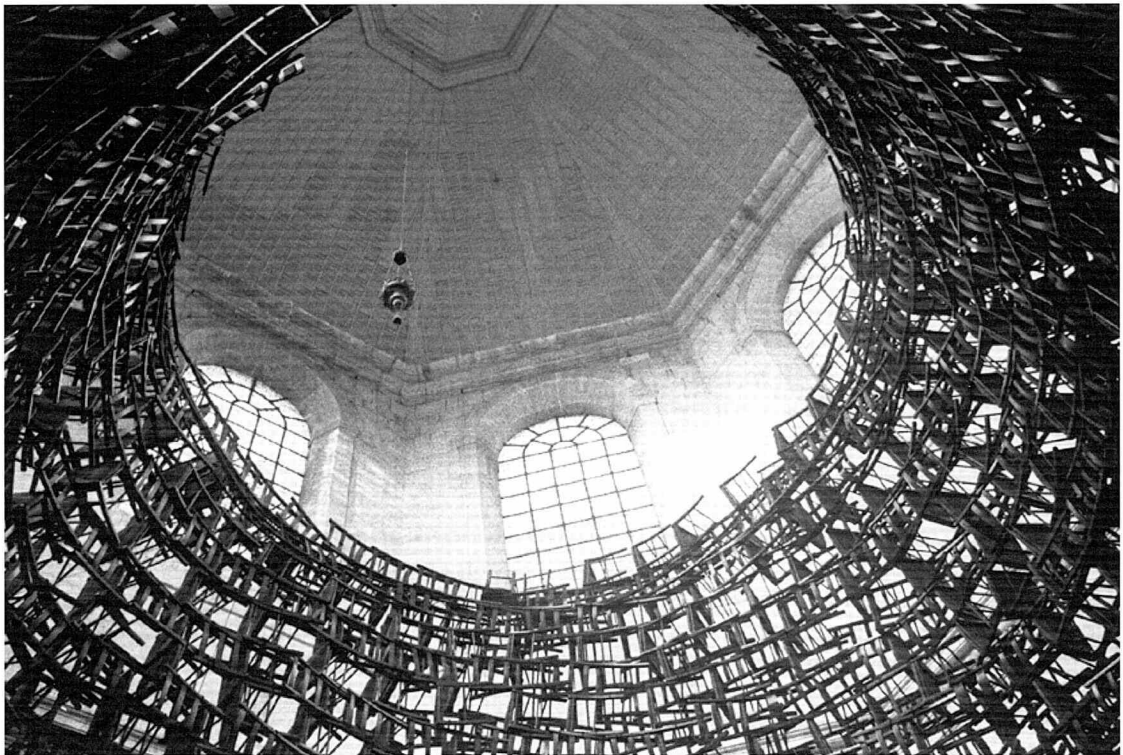
Udfaldet, resultatet, af scenen er højst sandsynligt noget som ingen af dem ønskede. Det er det der kommer ud af at hver enkelt forfølger sit eget mål, og reagerer på andre som gør det samme. Man kan kalde resultatet en kollektiv handling.

En interaktionistisk tilgang spørger hvordan udviklingen af en sådan kollektiv handling er mulig. Hvad er forudsætning for at menneskers adfærd og for at kollektiv handling kan opstå? Det fører til følgende ideer, modsat dem der kendetegner de tilgange der er nævnt ovenfor:

Mennesker er aktive, ikke passive. De sidder ikke og venter på at noget skal få dem til at handle. Tværtimod handler de altid, gør noget, prøver at gøre noget, mens de holder øje med omgivelserne, afsøger dem, for at finde veje til at opnå det de nu engang prøver at opnå.

Menneskelig adfærd er aldrig automatisk, men indebærer altid muligheden af en pause hvor aktøren kan reflektere over den handling der foregår, og tænke over alternative muligheder for at respondere på

Chairs in
Salpêtrière

det der sker, på det som andre gør. I den slags pauser tænker aktøren på hvordan andre vil reagere på det han har tænkt sig at gøre, og tilpasser det han skulle til at gøre for at tage højde for den respons han har forestillet sig. Modellen er her et skakspil, hvor jeg har tænkt mig at flytte min bonde dérhen, standser op for at tænke over hvad min modstander vil gøre, hvis jeg gør det, og – når jeg ser at han har en god respons på mit planlagte træk – da prøver noget andet.

Det betyder ikke at aktørens forestilling om responsen er korrekt, at skakspilleren aldrig tager fejl af hvad modstanderen vil gøre. Faktisk er det mest sandsynligt at forestillingen om disse reaktioner ikke er korrekte. I stedet vil der være unøjagtigheder som vil kræve at aktøren tilpasser det han gør, for at tage højde for den nye information han får fra de andres reaktioner.

Men der er selvfølgelig aldrig kun to personer på spil. Aktøren tænker aldrig kun på en enkelt person der sidder på den anden side af skakbrædtet. I stedet tager aktøren bestik af alle de mennesker der er involveret i den handling der udspiller sig. Selv i et skakspil er der tilskuere, andre spillere som er potentielle modstandere en anden dag, officials fra skakorganisationer, familiemedlemmer osv. osv. Når aktøren konstruerer sin plan tager han mere eller mindre

samtidig højde for den potentielle respons fra alle disse mennesker.

Bemærk at jeg talte om en plan, snarere end om en respons. Responser er aldrig isolerede handlinger, de er en del af udviklingen af handlemønstre, lange kæder af handling hvor processen med at notere sig ting der sker i omgivelserne, forestille sig responser på dem, tilpasse disse responser i lyset af den respons man forestiller sig som en mulighed, og så videre, gentages igen og igen.

Billedet bliver naturligvis uendeligt kompliceret, når vi gør os den kendsgerning klart at alle de andre som er involveret i udviklingen af en enkelt persons handlemønster selv er i færd med den samme proces med at scanne omgivelserne, forestille sig mulige handlinger og mulige svar på dem og udvikle et handlemønster. Så det vi skal se for os, er et billede der består af en mængde mennesker som alle gør sådan, og det der kommer ud af det er at noget bliver gjort, en kollektiv handling. Og dvs. en kollektiv handling som i en eller anden forstand er effektiv. Det betyder ikke at mennesker ifølge

dette perspektiv altid gør "det rigtige" og opnår deres mål. Det ville være ganske urealistisk, for faktisk ender det, som David Mamet bemærkede, næsten aldrig som folk har tænkt sig. "Effektiv" betyder i denne sammenhæng at folk i det store og hele ender i en situation hvor de kan beslutte sig for at være tilfredse med det der er sket, i hvert fald noget af tiden. Eller i det mindste at vi kan forstå hvordan og hvorfor det sker eller ikke sker. (Blumer brugte begrebet "kampmoral" for at beskrive en gruppes evne til at virkelig gøre sine mål).

"Interaktion" forstået på den måde er ikke en mystisk idé, men ganske ligetil og realistisk. Blumer plejede at give os følgende øvelse:

Tag ti minutter af hvad du selv har oplevet og prøv at forklare det med det sprog og de begreber som disse tre "*bêtes noires*" foreslår. Det forekom os trivielt, indtil vi prøvede det. Så opdagede vi at vi ikke "i kulturen" – for nu at tage den indfaldsvinkel som vi dengang fandt mest rimelig – kunne finde en forklaring på detaljerne i hvad vi gjorde eller tænkte i de mest almindelige situationer: barbering, opvask, at gå over gaden.

"Kultur" havde ingen opskrift på hvordan jeg tager bukser på, udover på en eller anden måde at få dem på for at være "ordentlig" klædt på, og ingen opskrift på hvor mørkt mit ristede brød skulle være.

De tre teorier om menneskelig adfærd i lyset af interaktionisme

De andre indfaldsvinkler havde selvfølgelig noget at byde på. Så mange kloge mennesker kunne ikke have taget fuldstændig fejl. Og det havde de heller ikke – ikke fuldstændigt. Disse tilgange kunne godt forstås meningsfuldt når de blev indsat i en interaktionistisk forståelsesramme. På følgende måde:

1. Der er den kerne af sandhed i instinkt-teori, at adfærd *har* et biologisk grundlag som omfatter behov og basale anlæg for handling. Interaktionismens korrektiv hertil er så: Ja, vi oplever alle sult, behov for seksuel aktivitet; men behovene må først læres som begær der kan tilfredsstilles på en bestemt måde, og

det læres, som beskrevet, gennem interaktion med omgivelserne, der omfatter andre mennesker. Og begærene kan kun tilfredsstilles via en eller anden overenskomst med andre og hvordan det kan gøres, en overenskomst som nås ved den proces af opbygning af adfærdsmønstre jeg har beskrevet.

2. I S-R-teori er der den kerne af sandhed at megen menneskelig adfærd *har* en noget automatisk karakter; men kun under specielle omstændigheder. Min adfærd bliver kun automatisk hvis jeg kan stole på at andres reaktioner er ganske som de altid har været, at de ikke ændrer sig. Der er områder hvor det andre vil gøre er så rutineret at min krop kan tage over. Den måde vi går over for grønt lys, mens vi undgår at brase ind i alle de andre, er et glimrende eksempel.

3. I kulturelle forklaringer er der den kerne af sandhed at kultur ganske afgjort findes. Fælles forståelser som er mere eller mindre kendte af alle deltagerne i en eller anden form for kollektiv handling som alle kan referere til i forventningen om hvad andre vil gøre. Hvis vi ved hvad disse fælles forståelser er, så kan vi gætte – temmelig godt omend ikke fuldstændig rigtigt – hvad andre i en given situation kan tænkes at gøre. Det der må tilføjes er at disse fælles forståelser kun er begyndelsen af den forhandling som konstituerer interaktion, de retningslinier som deltagerne kan referere til, når de udvikler de kollektive handlemønstre de er med i. Egentlig kan de gøre ligesom sidst, men det må forstås som en mulighed, ikke som noget der rummer en garanti. William Graham Sumners³⁾ forklaring (i hans klassiske værk, *Folkways*⁴⁾) af kulturens udvikling beskæftiger sig med en proces der foregår hele tiden. Skak-analogien ville være at skakspillets regler tilvejebringer den ramme som gør spillet muligt, men at de ikke dikterer de træk som man skal gøre, eller hvordan.

Naturligvis er der stabilitet og regelmæssighed i menneskelig handling. Folk handler ikke tilfældigt, så et stort spørgsmål set ud fra et interaktionistisk perspektiv er hvordan det sker, givet al denne positions insisteren på det udeterminerede. Svaret er at mekanismer som kultur og tillærte reaktioner "virker" når situationen tillader det. Det sker når en form for kollektiv handling opstår, gennem de processer jeg har beskrevet, og skaber stabile forventninger som enhver i den pågældende situation kan nære til alle andre, sådan at det der er "opnået enighed om" er kulturelt passende er det som alle tager for givet og handler efter.

Det betyder igen at når A gætter på B's reaktion på

det han har tænkt sig at gøre, så vil han som regel gætte rigtigt. Hvis han gætter på noget andet end det konventionelle, så vil han antagelig gætte forkert. Hans handling vil blive blokeret og afbrudt, og han vil være i vanskeligheder. Hvis alle opfører sig konventionelt vil det gå glattere. Folk lærer at kulturelt foreskrevne reaktioner "virker" og fortsætter derfor med dem. Og det betyder at disse reaktioner også virker for alle mulige andre. Det er en cirkelbevægelse. Så "inerti" spiller en vigtig rolle når det handler om at fastholde stabiliteten i kollektiv handling. I det mindste indtil noget kommer i vejen: Omstændigheder ændrer sig, nogen er villige til at påtage sig det større besvær med at gøre ting anderledes osv.

Selvom det interaktionistiske perspektiv ikke på nogen måde er mystisk, så efterlader det mange ubesvarede spørgsmål og forudsætter at nogle vigtige forhold er indlysende, selvom de ikke er det. Det vigtigste der tages for givet er netop hvordan det altsammen virker. Hvad er det, i realistiske detaljer, for en proces der leder frem til at mennesker får et fælles perspektiv som tillader dem at involvere sig i kollektiv handlen? Det er udmærket at tale om at tage den andens rolle; men forskning der direkte har forsøgt at rette sig mod det spørgsmål har ikke produceret meget af interesse.

Konversationsanalyse

Konversationsanalysen – og det jeg siger her er måske ikke hvad fortalene ville sige om den og dens dyder, men det jeg finder afgørende – råder bod på denne mangel. Den viser hvordan mennesker laver tentative gestus som signalerer deres intentioner til andre, hvordan andre kommer til en forståelse af disse gestus og laver gestus til gengæld, en slags forhandling. Indtil de til slut når frem til hvad der skal gøres eller, måske bedre udtrykt, finder sig selv i færd med at gøre hvad der nu skal gøres.

Deirdre Boden (Boden 1990) udtrykte det lidt anderledes idet hun sagde at konversationsanalysen viste hvordan interaktion *var* samtale, og at selve den samtaleproces som konversationsanalysen studerer – *turntaking*⁵⁾ og lignende – producerer det som andre sociologer ser som social organisation, social struktur og institutioner:

. . . social orden og sociale strukturer er ikke uændelige i forhold til handling men snarere produceres de *i og ved interaktionens lokale strukturer* (s. 250).

Næranalyser af dagligdags samtale afslører netop den koordination af handling som [George Herbert] Mead og [Herbert] Blumer var så sensitive overfor og placerer den præcist i orienteringen af en aktør

i forhold til den anden i den mest udbredte af alle sociale handlinger [dvs. samtalen] (s. 253).

De mange eksempler i hendes artikel viser præcist hvordan fælles handling bliver til i den verdslige samtale (s. 254, 256, 257-8, og s. 263-4).

Endelig har dette tankesæt om socialt liv og kollektiv handlen konsekvenser for alle de udestående spørgsmål om hvordan socialvidenskab kan og bør udføres. Jeg vil blot tage et enkelt eksempel: Spørgsmålet om forudsigelse.

Forudsigelse

Socialforskere har altid ønsket at forudsige, at bruge deres viden om hvordan samfundet virker til at forudse fremtiden, for at sige hvad der nu vil ske, for at sige hvordan problematiske situationer vil udvikle sig og hvad resultaterne vil være. De har tørstet efter den sikkerhed hvorved fysikere og kemikere forudser hvad resultaterne af en kemisk reaktion vil være, hvad der sker når vi lader en genstand falde fra en bestemt højde – alle de mange forhold som den slags specialister forudser så let. Men det er aldrig lykkedes os. Selv den mest "scientistiske" af alle socialvidenskabelige discipliner, økonomien, har taget forfærdeligt fejl i forudsigelser om hvad der vil ske med nationaløkonomien, aktiemarkedet, virksomheder.

Sociologien har aldrig været i stand til at gøre det den gerne ville: Spå om det næste udbrud af voldelige uroligheder, forudsige chancerne for at ægtefæller holder sammen eller risikoen for at løsladte fanger begår nye forbrydelser – for blot at nævne nogle få af de forhold som socialforskere har gjort sig så mange anstrengelser for at gætte på.

Når fortalere for socialvidenskab konfronteres med denne frygtelige liste af fejltagelser plejer de at sige at vi ikke har haft tid nok til at udvikle en prædiktiv videnskab, men at det nok skal lykkes til sidst. Jeg tror ikke på det. Der er to typer af årsager til at vi ikke kommer til (og principielt ikke vil være i stand til) at forudsige forløbet af det sociale liv. For det første, og frem for alt empirisk, er

der de blotte vanskeligheder med at tage højde for de millioner af forhold som reelt er på spil i enhver social situation: Interaktionens umiddelbare omstændigheder, de organisatoriske begrænsninger og muligheder i en bestemt social organisation (en skole, en fabrik, et lokalområde), de større regionale, nationale og internationale realiteter som folk i en bestemt situation måske ikke er klar over, men som ikke desto mindre sætter grænser for hvad de kan gøre. Det er aldrig et spørgsmål om hvilke af disse forhold der er "mere" eller "virkelig" vigtige. De spiller alle sammen en rolle (på en måde hvor de snarere skal ganges med hinanden end blot lægges sammen) og en forandring i hvilken som helst af dem ændrer interaktionens udviklingsforløb og dens udfald. Men vi ved ikke hvordan vi skal tage højde for det alt sammen på én gang, og det virker ikke sandsynligt at vi nogensinde kommer til det.

Lad os forudsætte at vi med tilstrækkeligt store computere og umådelige hære af dataindsamlere klarede problemet. Så ville der stadig være to principielle vanskeligheder: For det første kan vi ikke sige hvordan og hvorfor folk, når de befinder i en proces hvor de vægter alternativer og lægger grunden til et handlingsforløb, træffer det ene eller det andet valg. For det andet – og mere afgørende – selv hvis vi var i stand til at forudsige hvordan A ville respondere på en situation måtte vi også forholde os til B's respons som er en del af det som A vil være nødt til at respondere på (for slet ikke at nævne C, D, E,....N). Der kan muligvis afdækkes love som gør det muligt for os at forudsige hvad A vil gøre, men ikke hvornår A's vej krydser B's (og C's... osv.).

Lad os tage et eksempel som statistiske analytikere holder meget af: Bilulykker. Hvis jeg indtager mere end en vis mængde alkohol er det nok til at forudse at jeg sandsynligvis vil tage forkerte beslutninger, og at det derfor er mere sandsynligt at jeg vil støde ind i en anden bil. Men det er ikke muligt at forudsige at i det øjeblik min vurderingsevne er så omtåget, da vil en anden bil komme i en sådan relation til min bil at min fejlsvurdering vil føre til en

ulykke. Den begivenhed vi kalder en "ulykke" forudsætter "samarbejde" fra mange andre variable, såsom vejret, tidspunktet på dagen, timing af reaktioner osv. Hver af disse variable følger sit eget udviklingsforløb, og der er ingen grund til at tro at der her gælder love der forbinder den ene aktivitets forløb med de andres. Så altså: ingen forudsigelser.

Dette er blot en oversigt over hvad en interaktionistisk position betyder når det gælder sociologisk arbejde. Der er meget mere at sige, og meget mere er blevet sagt i mange monografier og forskningsrapporter med dette synspunkt.

*Oversat af Niels Højensgård,
lettere bearbejdet af Benedicta Pécseli.*

Berries
in milk

Referencer

- Blumer, H. (1937). *Social Psychology. Man and Society*. E. P. Schmidt. New York, Prentice-Hall: 144-198.
- Boden, D. (1990). *People Are Talking: Conversation Analysis and Symbolic Interaction. Symbolic Interaction and Cultural Studies*. H. S. B. a. m. McCall. Chicago, University of Chicago Press: 244-274.

Noter:

- 1900-1987, elev af George H. Mead, formulerede begrebet symbolsk interaktionisme første gang i 1937 i en artikel om, hvordan aktiv deltagelse i grupper påvirker individets sociale udvikling. Blumer associeres med Chicagoskolens fortolkende sociologi og han har produceret sociologiske analyser af bl.a. massemedier, møder, arbejdsliv, racerelationer og livshistorieforskning. Hans hovedværk er *Symbolic Interactionism* fra 1969
- Instruktør, underviser, manuskriptforfatter til fx *The Untouchables* (1987) og *Wag the Dog* (1998)
- 1840-1910, professor ved Yale, socialdarwinist
- Den fulde titel er *Folkways: a study of the sociological importance of usages, manners, customs, mores and morals*. Værket er fra 1906
- For at de samtalende overhovedet kan forstå hinandens tur til at tale må de have en fælles forståelse af den aktuelle samtale. Parterne viser hinanden tur for tur hvordan deres ytringer skal forstås og bliver forstået. Første taler producerer den første tur, den næste taler den næste tur, som er en respons hvor han ikke blot responderer på den første tur, men også gennem sit valg af svar viser hvordan han forstod den første talers tur. Denne kan i den tredje tur vise om forståelsen var den rette eller han kan stoppe op for at forbedre, ændre eller starte forfra.